

Формування природничої компетентності старшого дошкільника в процесі використання особистісно орієнтованого підходу

У статті розглядається проблема формування природничої компетентності старших дошкільників у дошкільному навчальному закладі крізь призму особистісно орієнтованого підходу. Запропонована модель передбачає врахування принципів особистісно орієнтованого навчання, морально-етичних принципів екологічної освіти, впровадження інноваційного навчання, структурних компонентів формування природничої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: природнича компетентність, особистісно орієнтований підхід, моделювання процесу.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Інформаційна насиченість сьогоденного життя, стимулюючи швидке поширення суспільних і міжособистісних контактів, зумовлює також розвиток гуманістичної сфери в суспільстві, сприяє започаткуванню нових соціальних ініціатив, розвитку культурних процесів у соціумі тощо.

Для сучасного суспільства характерним є прискорений плин соціокультурних процесів та досить відчутна трансформація гуманістичної сфери на всіх рівнях інформаційних стосунків у суспільстві. Отже, функціонування соціальних об'єктів (у межах гуманістичних систем і соціокультурних процесів, що реалізуються в цих системах) все частіше потребує непинного контролю, поточного аналізу і наявності апробованих засобів впливу на них з метою корегування стану, умов і результатів їх функціонування.

Серед процесів, з якими найчастіше має справу людина, окреме місце посідають ті, що відбуваються в соціумі і стосуються існуючих в ньому освітніх, культурних та соціальних сфер, тобто соціокультурні процеси. Вони є складними не тільки для опису чи формалізації, а й для відтворення в нових соціокультурних умовах, що неодмінно виникають внаслідок плину часу і розвитку відносин у суспільстві [5, с.218]. Застосування інформаційної моделі, у межах якої визначається об'єкт процесу, є основою для зовнішнього впливу з метою керування перебігом процесу чи його результатами [1, с.15].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Дослідженню проблеми особистісно орієнтованого підходу у формуванні особистості приділяли увагу І.Д.Бех, В.Г.Кремень, О.Я.Савченко, С.І.Подмазін, Я.Ф.Чепіга, І.С.Якиманська, Т.Поніманська, О.Кононко розглядають проблему особистісного розвитку дошкільника. Формування природничої компетентності у дошкільному дитинстві висвітлено у публікаціях З.Плохій, Н.Глухової, Г.Беленької, Т.Шевченко та ін.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розробка моделі формування природничої компетентності дошкільників в процесі використання особистісно орієнтованого підходу.

Виклад основного матеріалу... Досягнення основної мети у формуванні природничої компетентності дітей старшого дошкільного віку крізь призму особистісно орієнтованого підходу можливе тільки при забезпеченні певних умов.

Сучасне дошкільня потребує не лише нового змісту навчання і виховання, а й нових підходів до розв'язання психолого-педагогічних завдань. Основний зміст екологічної освіти дошкільників полягає у формуванні мотиваційних основ екологічної свідомості дитини. Екологічні знання мають стати засобами, які використовуються для практичної діяльності та відповідно її мотивують.

Екологічна освіта – це ще й екологія особистості, свідомості, душі, культури. Екологічну субкультуру дитинства малюк засвоює шляхом накопичення особистісного досвіду в навколишньому просторі, набуття екологічного досвіду у спеціально створених умовах (організоване навчання), а також шляхом творчого переосмислення отриманого досвіду.

Забезпечити повноцінне дитинство – значить надати кожному малюку особисту територію відповідно до його віку, здібностей, нахилів та прагнень, створити умови для всебічного розвитку дошкільника. Це і є головне завдання, яке стоїть сьогодні перед педагогами і на реалізацію якого спрямовує Базова програма „Я у Світі”. Тільки за умови грамотної організації розвивального середовища у дитсадку навчально-виховний процес згодом перетворюється на процес саморозвитку і самовдосконалення юної особистості.

Еколого-розвивальне середовище має відповідати віковій та функціональним можливостям дітей; повністю підвладним дитині, не обмежувати її діяльність, забезпечувати свободу вибору, бути динамічним, різноманітним; еколого-розвивальне середовище має сприяти розвитку пізнавальної діяльності, засвоєнню нових природничих знань, формуванню умінь і навичок по догляду за рослинами і тваринним світом, розвитку провідних психічних процесів, вихованню моральних якостей

особистості; обов'язковим є прилучення дошкільнят до народних природознавчих традицій, народного календаря, народної творчості.

Діти завжди пригадують, що прикрашає їх групову кімнату куточок природи. Входом може бути обплетена рослинами арка, немов вхід до казкового, завжди зеленого, світу. Різноманітні кімнатні квіти можуть допомогти дітям потрапити у світ тропічного лісу, казкової квітучої галявини. Тут діти спостерігають та доглядають за рибками в акваріумі, папугою чи морською свинкою, кроликом чи хом'ячком, мають власну лабораторію для дослідницької діяльності та експериментування, де вчать аналізувати свої спостереження, робити власні відкриття, висновки про закономірності та взаємозв'язки в природі.

Тут для дошкільнят і власна метеорологічна станція, де за допомогою „Календаря природи” та „Календаря погоди”, який ведуть щодня, перевіряють народні прикмети, позначають різні природні явища. Цікавим доповненням для бесіди і обговорення є моделі (глобус планети Земля, карта України, розтин шарів ґрунтів, села та лісу), панно Космосу, валеологічний куточок лікарських рослин. У зеленому куточку можна проводити окремі заняття, уявні подорожі тощо.

Екологічні стенди в дошкільньому закладі можуть бути ефективно використані в екологічно-просвітницькій роботі. На них розміщуються цікаві пізнавальні та методичні матеріали як для педагогів, так і для батьків. Інформацію на цих стендах необхідно змінювати щосезону.

Невід'ємна складова еколого-розвивального середовища дошкільнього закладу – ділянка дошкільнього закладу. Город, квітник, сад, декоративні дерева та кущі своєю новизною, красою і різноманітністю емоційно впливають на дошкільників, викликають подив, інтерес, бажання дізнатися більше. В процесі спілкування з природою, праці на ділянці реалізуються завдання формування природничої компетентності:

- засвоєння знань про найбільш важливі взаємозалежності в природі;
- формування ціннісних орієнтацій;
- виховання бажання спілкуватися з природою;
- засвоєння правил природокористування;
- формування перших навичок природодоцільної поведінки [2, с.26].

Завдання, що стоїть перед вихователем полягає у тому, щоб, використовуючи принципи ефективного спілкування, підтримати і розвинути самоцінність та активність дитини. Цим самим досягається взаємопроникнення, у чому й полягає ідея особистісно орієнтованого навчання. Удосконалити цей процес можливо завдяки співпраці з батьками. З цією метою доцільно спланувати роботу з батьками по створенню еколого-розвивального середовища у сім'ї.

Особистісно орієнтована дидактика, що спирається на теоретичну модель транзактного аналізу Е.Берн, передбачає реалізацію трьох стратегічних принципів: варіативності, синтезу інтелекту, афекту й дії, пріоритетного старту:

- принцип варіативності. Доросла людина, що працює з дошкільниками, відповідальна за те, щоб у моделі навчання, яку вона пропонує дитині, була закладена можливість вибору власної моделі навчання. Принцип передбачає варіативність як змісту, методів і форм навчання, так і варіативність організації середовища в дитячому садку;

- принцип синтезу інтелекту, афекту й дії. Робота з дітьми в однаковій мірі повинна залучати їх у процеси пізнання, дії та емоційного освоєння світу. Ідеалом особистісно орієнтованої дидактики є конструювання таких умов освітньої роботи з дітьми, які породжують гармонію трьох названих аспектів освоєння діяльності дитини;

- принцип пріоритетного старту. Починати роботу треба з тих видів діяльності, які самоцінні для кожної конкретної дитини, неодмінно враховувати стартові вподобання дітей [4, с.43].

У формуванні природничої компетентності дошкільника необхідно також враховувати морально-етичні принципи екологічної освіти:

- принцип гармонії, який реалізується на всіх рівнях буття духу, душі і принцип любові, який реалізується в поведінці дорослих. Якщо дитина в своєму найближчому оточенні бачитиме високоморальні приклади, то набувши певних знань та вмій шляхом наслідування, гри, пізнавальної діяльності, а далі освіти, вона зможе скорегувати свої потреби. Розкриваючи дошкільникам світ природи, педагог може розкрити та зміцнити в кожній дитині такі високі моральні якості, як правдивість, любов до інших, терпіння, милосердя, ініціативність, мужність, турботливість, чуйність;

- принцип оптимізму, який реалізується через пріоритетність позитивних ідей, фактів і дій у процесі розв'язання проблем довкілля, а також через усвідомлення кожною особистістю можливості збереження природного середовища й активній участі у природоохоронній діяльності;

- принцип золотієї середини „працює” на цілісність системи. Цей принцип допомагає розвивати дитину духовно, морально й інтелектуально, не принижуючи її індивідуальності [3, с.11].

Реалізація даних принципів передбачає „через-себе-розуміння”, створення загального психологічного простору.

В сучасній педагогіці є цілий ряд освітніх технологій, які можна віднести до особистісно-орієнтованих, оскільки вони реалізують аспекти розвитку творчої особистості, її неповторної індивідуальності. У числі перших із них – технологія проблемного навчання, заснована на теоретичних положеннях американського філософа, психолога й педагога Дж. Дьюї, який вважав, що метод проєктів – це одна з особистісно орієнтованих технологій, спосіб організації самостійної діяльності дітей, спрямований на реалізацію завдань навчального проєкту, що інтегрують в собі проблемний підхід, групові методи, дослідницькі, пошукові та інші методики.

У формуванні природничої компетентності старших дошкільників кожен проєкт передбачає засвоєння теоретичних знань та застосування їх в різних видах діяльності: експериментально-дослідницькій, образотворчій, природоохоронній. Спочатку вихователі самі опрацьовують обрані теми, підбирають наукову та художню літературу до них, розробляють конкретні форми роботи і після цього реалізують екологічний проєкт з дітьми. Це можуть бути екологічні проєкти „Квіти”, „Гриби”, „Світ комах”, „Птахи рідного краю”, „Я Земля – найкраща планета у Всесвіті”, „Тваринам жити на нашій планеті” тощо.

Введення проєктної діяльності у навчання і виховання дошкільників сприяє становленню особистісно орієнтованої педагогічної системи. Роль діяльності стає ще більш значущою, оскільки при організованому навчальному процесі самонавчання дитина сама вибирає освітню траєкторію в детально розробленому і вміло організованому навчальному середовищі. Реалізація проєкту здійснюється в ігровій формі, включенням дітей і різні види творчої і практично значущої діяльності, як от:

- спостереження;
- ігрова діяльність;
- моделювання;
- практична діяльність, складовими якої є пошуково-дослідницька і природоохоронна діяльність дітей;
- спілкування дітей з природними об'єктами.

Величезне значення у формуванні природничої компетентності дитини має природоохоронна діяльність. Щоб активізувати гуманне ставлення до природних об'єктів, необхідно реалізувати три етапи природоохоронної діяльності, які розробила автор численних методичних посібників з екологічного виховання дошкільників С.Ніколаєва:

- спільно з дітьми оглянути рослину (тварину) з метою з'ясувати її стан та обговорити зміст трудової діяльності;
- організувати трудову діяльність щодо створення умов, необхідних для життя рослини(тварини);
- оглянути разом з дітьми рослину (тварину) з метою з'ясувати поліпшення її стану після наданої допомоги.

Безпосередній контакт дитини з рослиною, твариною, розмова дитини з живим об'єктом як із суб'єктом спілкування допомагає осмисленню і розумінню дитиною стану рослини чи тварини, її потреб.

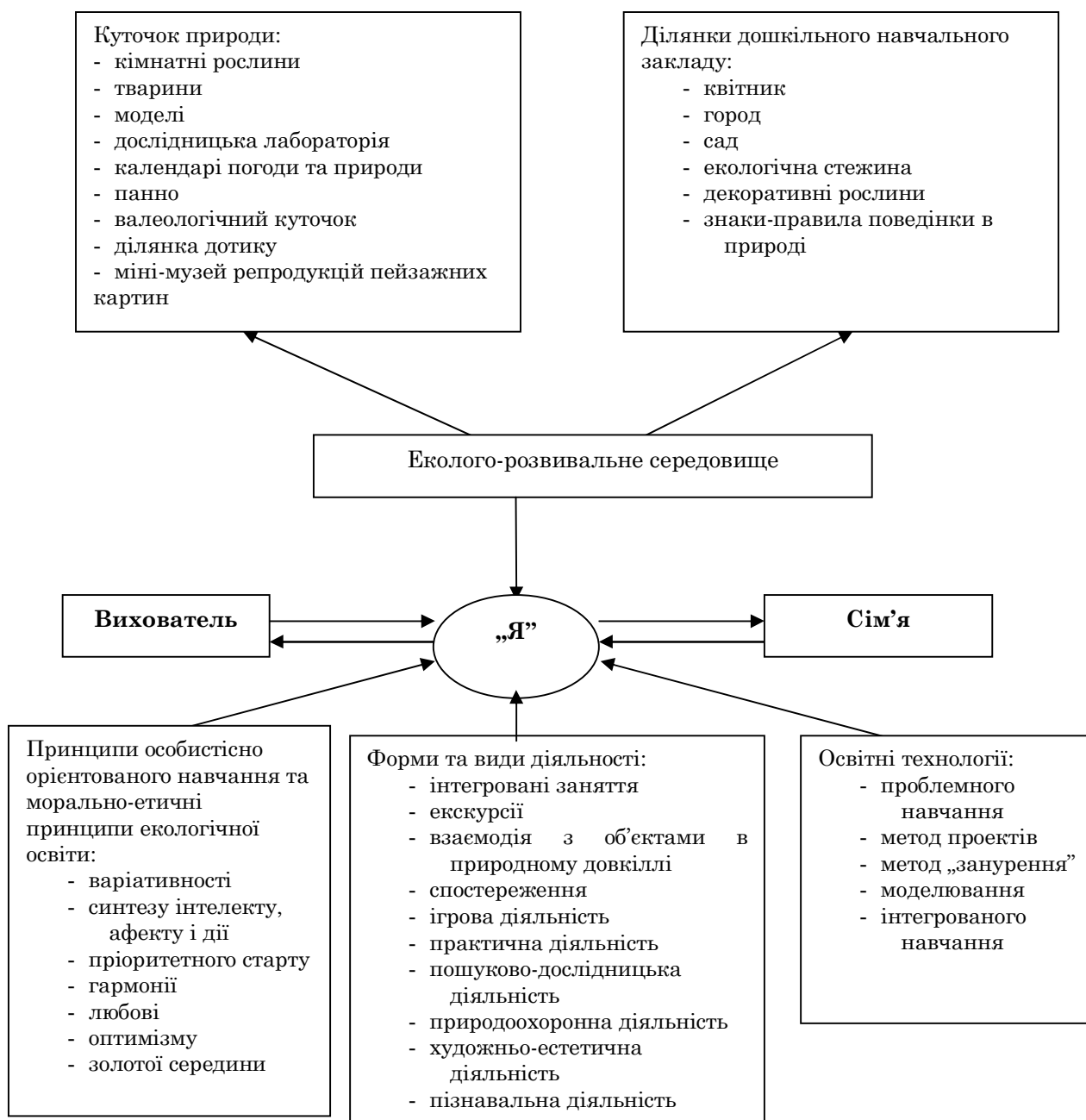
Досить цінним методом у формуванні природничої компетентності дітей старшого дошкільного віку варто вважати метод моделювання. Це моделювання екологічних середовищ, екосистем, сезонних змін за допомогою окремих деталей, використання предметно-схематичних та графічних моделей, які спрямовані на кожну особистість, її діяльність, мовлення, саморозвиток.

Метод „занурення” передбачає вивчення різного навчального матеріалу блоками. Навчально-виховний блок знань – добірка матеріалів, що покаже певні явища чи об'єкти природи, речі та предмети, що є навколо нас та людей у різних аспектах, видах діяльності, станах.

У навчальному блоці передбачено різні види діяльності: ігрова, мовленнєва, пошуково-дослідницька, продуктивна, художньо-естетична тощо.

Протягом дня педагог на свій розсуд та залежно від матеріально-технічного забезпечення „комбінує” і реалізує складові блоків за етапами режиму, передбачаючи створення соціокультурного простору для чуттєвого ознайомлення дітей з проблемою: читання, вивчення та створення художніх творів, народної творчості, пошуково-дослідницької, екскурсійної діяльності, партнерської взаємодії дітей у праці, художньо-естетичної діяльності тощо. У серії „Світ природи” можна провести навчальні блоки з тем: „Йди, йди дощику”, „Лід, лід, льодовище!”, „Вогник, вогонь – вогнище”, „Сніг, сніг, хуртовина”, „Небо різноколірне” та ін.

Інтегрований метод навчання є для дошкільням інноваційним. Він спрямований на розвиток особистості дитини, її пізнавальних та творчих здібностей. Варіативність використання інтегрованого методу досить різноманітна: повна інтеграція (екологічне виховання з художньою літературою, малюванням, музичним вихованням, фізичним розвитком); часткова інтеграція (художня література, природа та малювання), інтеграція на основі єдиного проєкту в основі якого лежить проблема.



Доцільно використовувати з дітьми умовні подорожі, заняття-прогулянки, які розвивають уяву, активізують пізнавальний інтерес до довкілля.

Від народження дитина є першовідкривачем, дослідником того світу, який її оточує. Вихователю слід широко використовувати метод проблемного навчання: питання, що розвивають логічне мислення, моделювання проблемних ситуацій, експериментування, дослідницька діяльність.

Формуванню особистісних якостей старших дошкільників сприяють заняття, які за допомогою художніх засобів поглиблюють уявлення про ознаки природи, викликають естетичні почуття краси рідної природи, розвивають образне сприймання навколишнього, мислення, творчу фантазію дітей, уміння виражати своє світовідчуття за допомогою кольору.

Педагоги, організатори дошкільної освіти мають створити в педагогічному колективі атмосферу зацікавленості, організувати освітній процес за Базовою програмою, реально турбуючись про створення сприятливих умов для реалізації завдань формування природничої компетентності дошкільників :

- доброзичлива атмосфера в дошкільному навчальному закладі;
- професіоналізм і педагогічна майстерність педагогів;
- партнерська взаємодія педагогів з родинами дітей.

Базова програма зорієнтована на педагога, який потребує права на власний вибір, прояв творчості та винахідництва, усвідомлює значущість природничої компетентності у становленні екологічної особистості, знає завдання, зміст та умови формування природничої компетентності дитини з раннього

віку, проявляє готовність оптимізувати педагогічну діяльність у дошкільному навчальному закладі, прагне зробити і робить внесок у розробку технологій формування природничої компетентності дошкільників.

Висновки... Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” орієнтує педагогів дошкільних закладів на пріоритетність розвитку особистості дитини, що викликає потребу перебудувати процес навчання на процес розвитку дитини. Моделювання даного процесу розкриває всі його складові та сприятиме більш ефективному використанню особистісно орієнтованого підходу у формуванні природничої компетентності дитини у дошкільному навчальному закладі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лодатко Є. Методологічні засади моделювання соціокультурних процесів / Євген Лодатко // Рідна школа. – № 3–4. – 2008. – С. 13–20.
2. Ільєнко В. Організація праці дітей на ділянці дошкільного закладу / Валентина Ільєнко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – № 10. – 2010. – С. 28.
3. Каплуновська О. Організація екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі / Олена Каплуновська, Олена Самсонова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – № 7. – С. 9–13.
4. Огданська Л. О. Становлення особистісно орієнтованої педагогічної системи та роль проектної діяльності в розвитку дошкільників / Л. О. Огданська // З досвіду роботи вихователів ДНЗ №22 „Жайворонок” м. Черкаси // Бібліотечка вихователя дошкільного закладу. – 2009. – № 12. – С. 43–45.
5. Хуторской А. В. Методологические основы образовательного процесса / Андрей Викторович Хуторской // Современная дидактика : учеб. для вузов. – СПб. : Питер, 2001. – 544 с. – (Серия „Ученик нового века”).

Аннотація

А.Н.Бродовская

Формирование природоведческой компетентности старшего дошкольника в процессе использования личностно ориентированного подхода

В статье рассматривается проблема формирования природоведческой компетентности старших дошкольников в дошкольном учебном заведении в процессе использования личностно ориентированного подхода. Предложенная модель раскрывает использование принципов личностно ориентированного обучения, морально-этических принципов экологического воспитания, инновационного обучения, структурных компонентов формирования природоведческой компетентности детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: природоведческая компетентность, личностно ориентированный подход, моделирование процесса.

Summary

A.M.Brodovska

Formation of Nature Study Competence of Senior Preschool Child in the Process of Using Person-Oriented Approach

The problem of formation of nature study competence of senior preschool children in preschool educational institution in the process of using person-oriented approach has been studied in the article. The offered model reveals usage of the principles of person-oriented teaching of moral-ethic principles of ecological education, innovational education, structural components of formation of nature study competence of the children of senior preschool age.

Key words: nature study competence, person-oriented approach, process modelling.

Дата надходження статті:

„23” березня 2011 р.

УДК 373.311:005.336.2(045)

В.П.ВОВК,

кандидат психологічних наук, доцент

(м.Хмельницький);

Р.І.МИХАЙЛИШИН,

методист

(м.Львів)

Формування психолого-професійної компетентності вчителя початкових класів на основі педагогічних технологій

В статті визначені окремі сучасні педагогічні технології та показані можливості їхнього впливу на формування психолого-професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі навчання в вищому педагогічному закладі.

Ключові слова: формування, компетентність, психологічна компетентність, професійна компетентність, педагогічна технологія.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перед сучасною школою стоїть завдання ефективної підготовки вчителя початкових класів, спрямування навчально-виховного процесу на засадах гуманної, культурологічної й особистісно орієнтованої освіти. Потребує вирішення питання оновлення мети, змісту, форм і методів психолого-педагогічної підготовки такого вчителя, формування